

EL SANATLARI ÜRÜNLERİNDE COĞRAFI İŞARETLEME VE ÜRÜN KİMLİK BİLGİSİNİN ÖNEMİ¹**GEOGRAPHICAL INDICATION FOR HANDICRAFTS AND THE IMPORTANCE OF PRODUCT IDENTITY INFORMATION****Sema Özkan Tağı²****Ayşem Yanar³****Öz**

Yöresel geleneksel ürünler üretildikleri bölgeye ait özellikleri yansıtır ve o yörenin özellikleriyle bilinir. Bunlar arasında özellikle el sanatı ürünlerinin coğrafi işaret tescilini alması ürünün kalitesinin ve yöresel özelliklerinin devamlılığı açısından önemlidir. Coğrafi işaret tescilini alan veya coğrafi işaret temsil yeteneği yüksek olan yöresel ürünlerin üzerinde kimlik bilgisinin bulunması ürünün hikayesinin gelecek kuşaklara aktarılması açısından önem taşımaktadır. Aynı zamanda ürün etiketi üzerinde fiyat, boyut, üretildiği hammadde, yerel ad, üretildiği yöre, kullanım amacı hakkında açıklamaların bulunması tüketiciye doğrudan ürün ile ilgili bilgi aktarımını sağlamaktadır.

Bu çalışmada Türkiye’de coğrafi işaret tescilini alan ve başvuru aşamasında olan el sanatları sınıflandırılarak coğrafi işaretin korunması hakkında kanun hükmünde kararnamede belirtilen markalama ve etiketleme ile ilgili esasların pratikte ne ölçüde uygulandığı irdelenmiştir. Ayrıca, coğrafi işaret tescil belgeli veya belgesiz tüm el sanatı ürünlerinde etiketlemenin önemi vurgulanmış ve bu ürünlerde olması gereken kimlik bilgisi ile ilgili öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Coğrafi İşaret, El Sanatı Ürünü, Kimlik Bilgisi.

ABSTRACT

Local traditional products hold indigenous characteristics and are recognized by these characteristics. Among these products, especially for handicraft products, it is important to possess geographical indication with respect to sustainability of quality and local characteristics of the product of interest. It is important for local products, registered for geographical indication or have the capacity for geographical indication, to bear identification label so as to convey the story of the product to the next generations. Also, presence of explanations on the label for the price, size, raw material used, local name, intended use provides consumer directly with product information.

In this study traditional Turkish handicrafts, which were registered for geographical indication and also handicrafts at the application status, were classified and assessed to ascertain them extend of compliance with the guidelines for branding and labeling outlined in the decree pertaining to the protection of trademarks. Furthermore, the importance of labeling for all handicraft products with or without registration has been highlighted and suggestions for labeling information of the products have been made.

Key Words: Geographical Indication, Handicraft Product, Identity Card.

¹ Başvuru Tarihi: 07.04.2016 - Kabul Tarihi: 22.06.2016

² Doç.Dr., Gazi Üniversitesi, Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi, Aile Ve Tüketici Bilimleri Eğitimi, Tekstil, Moda ve Dekorasyon Eğitimi, s.tagi@gazi.edu.tr.

³ Araş.Gör.Dr., Ankara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, ayanar@ankara.edu.tr.

1.GİRİŞ

Türkiye bulunduğu coğrafi konum nedeniyle zengin bir kültürel çeşitliliğe sahiptir. Her yörenin kendine özgü çeşitli tarım, sanayi ve el sanatı ürünleri bulunmaktadır. El sanatı ürünleri yöre halkının ihtiyaçlarını karşılamanın yanında turistik hediyelik eşya olarak da üretilmektedirler. Bu ürünler yapan ustanın etrafında ulaşılabilirdiği hammaddeye göre yöreden yöreye farklılık gösterdiği gibi ürünleri yapan ustadan ustaya göre de farklılık gösterebilmektedir. O yörede üretilen aynı veya benzer el sanatı ürünlerinin coğrafi konum, hammadde ve insan faktörü gibi nedenlerle standardizasyonunun yapılması oldukça zordur. Ancak coğrafi işaretleme yoluyla belgelenen ürünleri belirli bir standarda getirmek mümkün olabilir.

Günümüzde geleneksel el sanatlarının bir kısmının hammadde, desen, motif, renk, gibi özelliklerinde değişiklikler olmakla birlikte üretimine devam edilmekte bazıları ise yok olmaktadır. El sanatlarında yozlaşmayı önleyerek sürdürülebilirliğini sağlamak açısından coğrafi işaretleme önemlidir. Coğrafi işaret korumasının doğrudan ve dolaylı olarak sağladığı birçok yarar vardır. Her şeyden önce coğrafi işaret yoluyla belirli bir yörede üretilen ürünlerin doğallığı ve kalitesinin sürdürülebilirliği koruma altına alınmaktadır. Coğrafi işaretler, ürünün kaynaklandığı coğrafi bölgeyi ve ürün kalitesini garanti etmeleri, ürünün tanınmışlığını ve katma değerini artırmaları; ait oldukları yöreye ekonomik katkı sağlamaları; üretici ve tüketicileri korumaları açısından önem taşımaktadır (Akın, 2006).

Yüksek coğrafi işaret potansiyeline karşın Türkiye'de yaklaşık 187 ürün için coğrafi işaret tescili alınmıştır. Göreceli olarak az olan bu rakam, Türkiye'de coğrafi işaret kavramının henüz tam olarak bilinmediğini ve öneminin yeterince anlaşılmadığını göstermektedir. Türkiye'de yöresel ürünlerin Coğrafi işaret yoluyla korunma süreci 1995 yılında çıkan 555 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile başlamıştır. Türkiye'de coğrafi işaretlerin tescil işlemleri bu konuda yetkili kılınan Türk Patent Enstitüsü tarafından yapılmaktadır. Coğrafi işaret yoluyla koruma sağlanan ürünlere yönelik yapılan sınıflandırmada geleneksel el sanatları ürünleri yaklaşık % 34'lük paya sahiptir. El sanatları ürünleri için ilk coğrafi işaret tescil başvurusu Sümer Halı A.Ş. tarafından 1996 yılında 25 adet ürün (halı kilim) için yapılmıştır.

Diğer sınıai haklarda olduğu gibi, Coğrafi işaret korumasının da en iyi yolu ilgili ürünün tescil edilmesidir. Tescil için Türk Patent Enstitüsüne başvuruda bulunulması gerekmektedir. Belirli bir ürün için verilen coğrafi işareti ilgili üretim alanı içerisinde aynı üretim yöntemlerine bağlı kalmak şartıyla üretim yapan herkes kullanabilir. Coğrafi işaret tescilini ise; coğrafi işarete konu

ürünün üreticisi olan gerçek veya tüzel kişiler, tüketici dernekleri ve kamu kuruluşları yaptırabilirler.

Türk Patent Enstitüsü işaretli ürünlerinin denetimiyle ilgili komisyonların çalışma esaslarını aşağıdaki gibi belirlemiştir. Coğrafi işaretli ürünlerin denetimi yapacak olan komisyon, tescil ettirilen coğrafi işaretin sicil kayıtlarında belirtilmektedir. Bu komisyon söz konusu ürünün üretimi, işlenmesi veya diğer işlemleri ile uğraşan kişilerden oluşan ve yasal kuruluş biçimine bakılmaksızın (dernek, birlik veya benzeri örgüt) coğrafi işarete konu olan ürünün üretimi, pazarlanması, tescilli menşe adı veya mahreç işaretinin kullanım biçimi, markalanması, ürünün üzerinde belirtilmesi, işaretleme, etiketleme, markalama şekillerini ayrıntılı olarak denetlemek üzere yeterli personel, ekipman ve diğer imkanlara sahip olacak ve söz konusu ürünün üretim durumlarını sürekli kontrol etmektedir. Denetim işlemi için konu ile ilgili uzman ve tarafsız kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılmaktadır. Kullanım denetimine ilişkin olarak coğrafi işareti tescil ettirenlerin yapacağı/yaptıracağı denetime ait raporların her on yılda bir enstitüye ibraz edilmesi gerekmektedir. Denetim işlemlerinin yeterince yerine getirilmemesi ve başvuru esnasındaki bilgilerin doğrulanmaması halinde coğrafi işaret tesciline ilişkin sicil kaydı silinebilmektedir (TPE, 1995).

Coğrafi işaretler yasayla korunmaktadır. Bu korumalar haksız rekabet kanunları, tüketici koruma kanunları, marka kanunları içinde yer alabileceği gibi coğrafi işaret kanunları içinde de yer alabilir. Yıllarca yerel halk tarafından geliştirilen ve aktarılan geleneksel bilgi bu sayede korunmuş olur. Böylece coğrafi işaret yörelerde turizmi ve diğer coğrafi faaliyetleri olumlu yönde etkileyerek bunları ekonomik kazanca dönüştürebilir (Gökovalı, 2007).

2. EL SANATLARI ÜRÜNLERİNDE COĞRAFİ İŞARETLEME

Coğrafi işaret başvurusu sırasında ürünün yapımında kullanılan hammadde, yapım aşamaları, teknik özellikler gibi ürünle ilgili her türlü bilginin bulunması gerekliliği el sanatlarının belgelenerek gelecek kuşaklara aktarılması açısından önemlidir. Coğrafi işaret tüketicinin ürünleri tanımalarını kolaylaştırarak ürün hakkında bilgi sahibi olmasını sağlarken üreticilerinde ulaşılabilirliğini arttırmaktadır.

Coğrafi işaret tescil belgesini almış olan el sanatı ürünlerinin sayısı 2016 Ocak ayı itibariyle 47, tescil başvurusu yapmış olan el sanatı ürün sayısı ise 28'dir. 2014 yılında yapılan araştırmada coğrafi işaret tescil belgesi alan ve almak için başvuruda bulunulan el sanatları ürünlerinin sayısı 58 iken 2016 yılı Türk Patent Enstitüsü coğrafi işaret listesine göre bu sayı 75'e yükselmiştir (Tağı

ve Yanar, 2014). Gözlemlenen bu artış illerin yerel ürünlerine verdikleri önemin göstergesi olarak düşünülebilir.

Coğrafi işaret tescil belgesi alan ve başvuru aşamasında olan el sanatları Arlı'nın (1990) yapmış olduğu el sanatları sınıflandırılması esas alınarak gruplandırılmıştır.

2.1. Hammadde Olarak Lif İşleyen El Sanatları

Yün, tiftik, tavşan yünü, ipek ve benzeri hayvansal lifleri; pamuk, keten gibi bitkisel lifleri ve kimyasal lifleri işleyen halıcılık, kilimcilik, dokumacılık, örücülük, keçecilik ve benzeri el sanatları bu başlık altında sayılmaktadır. Hereke ipek, Hereke yün-ipek, Hereke yün, Simav, Bünyan, Sivas, Taşpınar, Kars, Türkmen, Pazırık, Yuntdağı, Sümer Kars, Kula, Bergama, Milas, Döşemealtı, Yağcıbedir, Yahyalı, Çanakkale, Gördes, Uşak, İnce Isparta Hasgül el dokuma halıları coğrafi işaret belgesi almış halılardır. Jirkan, Eşme yörük, Süper ince, Bayat Türkmen coğrafi işaret belgesi alan kilimlerdir.

Boyabat çemberi, Çarşıbaşı keşanı, Rize bezi feritiko, Siirt battaniyesi coğrafi işaret tescilini almış, Mezitli dokuması bez, Buldan bezi, Şile bezi, Eflani çember bezi, Ayancık Keten bezi, Erzurum ehram dokuma kumaşı, Antep kutnu kumaşı gibi dokumalar ise başvuru aşamasındadır.

Bartın işi tel kırma, Antep işi (*tescil aşamasında*), Ayancık göynek yakaları (*tescil aşamasında*), Tarsus iğne oyası (*tescil aşamasında*), Gönen iğne oyası hammadde olarak lif işleyen el sanatlarıdır.

Yöreyle özgü önemli ürünlerden olan yapma bebekler birebir yörenin giyim kuşam ve sosyo-ekonomik kültürünü yansıması açısından önemli görülmekte ve yöreler bu ürünler için başvuruda bulunmaktadır. Damal bebeği, Soğanlı bebeği, Emirdağ bebeği (*tescil aşamasında*), Pınarbaşı (Kayseri) bebeği (*tescil aşamasında*) Türk Patent Enstitüsüne başvurusu yapılan yöresel ürünlerdir.

2.2. Hammadde Olarak Ağaç İşleyen El Sanatları

El sanatlarıyla ilgili araç yapımı, tarım araçları yapımı, kullanım eşyası ve aksesuar yapımı, mutfak araçları ve müzik aletleri yapımı gibi el sanatları bu başlık altında yer almaktadır. Hammaddesi ağaç olan el sanatlarından Devrek bastonu, Gaziantep sedef işlemeciliği coğrafi işaret tescil belgesini alan ürünlerdendir.

2.3. Hammadde Olarak Taş İşleyen El Sanatları

Bu başlık altında mimari eleman işlemeciliği, tarımda kullanılan araç yapımı gibi değersiz taş işlemeciliği ve takı yapımında kullanılan süs taşları işlemeciliği yer almaktadır. Bazı yörelerde hammadde olarak özellikle mimaride kullanılan doğal taşlar bulunmaktadır. Bunlardan Mardin taşı, Afyon mermeri tescil belgesi almış, Amasya beji mermeri, Ünye taşı başvuru aşamasındadır. Süs taşlarına bakıldığında ise Eskişehir lüle taşı, Erzurum oltu taşı (*tescil aşamasında*) görülmektedir.

2.4. Hammadde Olarak Toprak İşleyen El Sanatları

Su ile çok iyi karışıp ve çamur haline gelebilen, çamura iyi şekil verilebilen, bu şekilde pişene kadar muhafaza edilebilen, pişmeye uygun, piştikten sonra dağılmadan kuruyabilen toprakları işleyen el sanatlarıdır. İznik çinisi, Kütahya çinisi yöre adıyla öne çıkmış coğrafi işaret tescil belgesini almış el sanatı ürünleridir.

2.5. Hammadde Olarak Maden İşleyen El Sanatları

Hammaddesi maden olan el sanatları, mutfak eşyası, tarım aletleri, müzik araçları aksesuarları, turistik hediyelik eşya gibi farklı alanlarda ürün yapımında kullanan ve vitray, nazar boncuğu gibi cam işlemeciliği yapan el sanatlarını kapsamaktadır. Bakır, altın, gümüş işlemeciliği alanında Erzincan bakır işlemeciliği, Gaziantep bakır el işlemeciliği, Maraş burma bileziği, Trabzon telkarisi ve hasırı tescil belgesini almış, Van savatlı gümüş işlemeciliği tescil başvuru aşamasındadır. Bunların dışında Yatağan palası, Bursa bıçağı, Sürmene bıçağı tescil için başvuruda bulunan maden işleyen el sanatlarıdır. Görece nazar boncuğu da tescilini alan hammaddesi maden (cam) olan el sanatı ürünüdür.

2.6. Hammadde Olarak İnce Dallar, Saplar Ve Ağaç Şeritleri İşleyen El Sanatları

Sepet örücülüğü, mobilya yapımı, günlük kullanım eşyası ve aksesuar, yaygı yapımında kullanılan el sanatları bu kapsamdadır. Karamürsel sepeti coğrafi işaret belgesini alan, Bafra zembili ise tescil aşamasında bulunan el sanatlarıdır.

Yukarıda belirtilen gruplar dışında ayrı olarak sınıflandırılacak Alanya su kabağı, Nizip sabunu, Hatay defne sabunu, Edirne mis meyve sabunu şu anda tescil aşamasında olan ürünlerdir. Bu sınıflandırmada 7. madde olan deri ve hayvansal atıkları işleyen el sanatları altına giren Coğrafi İşaretli bir el sanatı henüz yoktur.

Coğrafi işaret belgesi almış 47 el sanatı ürününün 42 tanesi mahreç işaret, 5 tanesi menşei adı olarak tescillenmiştir. Mahreç işaret olanlar başka yerde de üretilebilirken, menşei adı olanlar sadece belirtilen coğrafi bölgede üretilebilmektedir.

3. EL SANATI ÜRÜNLERİNDE KİMLİK BİLGİSİ

Coğrafi işaret temsil yeteneği yüksek olan yöresel ürünlerin üzerinde kimlik bilgisinin bulunması ürünün hikâyesinin gelecek kuşaklara aktarılması açısından önem taşımaktadır. Kimlik bilgisinin kısa, anlaşılır olması gerekmektedir. Çünkü tüketici, ürünü satın almak için belli bir zaman ayırmakta dolayısıyla da kimlik bilgisini okumaya uzun zaman ayıramamaktadır.

Kimlik tüketiciye doğrudan ürün ile ilgili bilgi aktarımını sağlamaktadır. Tüketicinin aldığı ürünün kalitesi, hammaddesi ve taşıdığı özellikler hakkında bilgi edinme isteği en temel hakkı olarak görülmektedir. Üretici için ise kimlik bir çeşit garanti belgesi özelliği taşımakta aynı zamanda ürünün tanıtımında önemli bir rol oynamaktadır.

Kimlik kartında olması gereken bazı özellikler bulunmaktadır. Bu özellikler ürünün adı, ürünün yerel adı, ürünün yapımında kullanılan teknikler, hammaddesi, üretildiği yöre, boyutu, ağırlığı, fiyatı, üretici firma adı, firma bilgileri ve açıklamalardır. Açıklamalar kısmında, ürünle ilgili üretim tekniği, kullanım alanı, geleneksel motif ve desen özellikleri ve varsa geleneksel yaşamdaki yeri ve anlamı, ayrıca ürünün bakımının ve temizliğinin nasıl yapılacağı olmalıdır. Bu özelliklerin bulunduğu kimlik kartları bir anlamda da garanti belgesi olma özelliği taşımaktadır (Yanar, 2012).

El sanatları doğadaki hammaddelerin kullanılmasıyla elde edilen, bulunduğu yörenin kültürünü yansıtan ve o yöreye ait coğrafi işaret olan aynı zamanda el emeği olmasından kaynaklı değerli bir uğraştır. Bu sebeple bu uğraşların kimlik bilgi kartı yani etiketi de kendi gibi doğaya özgü materyallerden olmalı ve yine o yörede bulunan hammaddeden üretilmelidir. Doğal olması dışında kimlik kartı metalden, deriden, camdan, saydam maddelerden, kartondan, plastikten, mukavvadan, kumaştan, geri dönüştürülmüş kâğıttan oluşturulabilir ya da alınan ürünün yanında verilen bir CD veya taşınabilir bellek (USB) ürünün kimliği olabilir.

Kimlik kartının boyutu ürün boyutuna göre orantılı olmalıdır. Kare, dikdörtgen, daire, elips veya köşeli geometrik şekillerde kimlik kartı hazırlanabilir. Bu tarzda örneklere sayıları az olsa da rastlanmaktadır. Örneğin, deri ürünlerde kimlik kartı yine deriden post şeklinde oluşturulabilir. Küçük kitapçıklar da yine kimlik kartına örnektir. Dört sayfayı geçmeyen minyatür kitapçıklar ürün hakkındaki bilgileri tüketiciye verebilmektedir.

Kimlik kartlarının ürünlere bağlanması çeşitli yollarla sağlanabilir. Kimlik kartı kurdele, çengelli iğne, ataş, iplik (bükülmüş, örülmüş, renklendirilmiş), sıırım, deri, yapıştırma ve baskı yoluyla ürüne zarar vermeyecek şekilde bağlanabilir.

El sanatı ürünlerinin korunması, geliştirilerek sürekliliğinin sağlanması ve istenilen pazar boyutlarına ulaşabilmesi için işaretleme önemli bir faktördür. Tüketiciler için işaretleme bir ürünü diğer ürünlerden kolayca ayırt etme aracı iken, el sanatı ustaları için ise pazarda kendilerine yer edinme, ulaşılabilirlik aracı olabilir. Bu kadar önemli işlevleri olmasına karşın ülkemizde kullanımının yaygın olmadığı görülmektedir.

4. COĞRAFI İŞARET ALAN ÜRÜNLERDE MARKALAMA, ETİKETLEME VE İŞARETLEME

Coğrafi işaretin korunması hakkında kanun hükmünde kararnamenin başvuru koşullarıyla ilgili üçüncü kısmında “Ürünün nitelikleri göz önünde bulundurularak, markalama veya etiketleme usullerinden sadece bir tanesini kullanarak bu hususa ait açıklamalar yapılmalıdır” maddesi bulunmaktadır.

Markalama; üreticilerin kendilerine ait markalarla birlikte coğrafi işareti ürünlerinin üzerinde kullanmalarını ifade eder. Etiketleme ise başvuru sırasında görsel örneği belirlenmiş etiketin, üreticilerin markaları olmaksızın üretilen tüm ürünlerde kullanılmasını ifade etmektedir. Tescilli talep edilen coğrafi işaretin standart karakterlerde yazılmış bir kelime unsurundan ibaret olmaması; kelime unsurunun yanı sıra şekli unsur da içermesi ya da, kullanım şekli olarak “etiketleme” usulünün seçilmesi hallerinde, ilgili coğrafi işaret ya da etiket örneğinin 7x7 cm boyutlarında hazırlanarak başvuru ekinde sunulması gerekmektedir (TPE, 1995).

Başvuru belgesinde belirtilmesine rağmen uygulamada ürünlerin işaretleme konusunda üreticilerin bilinçsiz oldukları ve tüketicilerinde bu konuda çok az bilgi sahibi olduğu görülmektedir. İstanbul’da yapılan bir araştırma sonucuna göre coğrafi etiketli ürünler hakkında bilgi sahibi olmayan tüketicilerin oranı %77 olarak tespit edilmiştir. Tüketiciler ürünleri tanıyor olsalar dahi, nasıl korundukları ya da ürünlerin gerçekten aradıkları ürün olup olmadıklarını bilmemektedirler (Zulu, 2010).

Akhisar’da kirazın yöre ekonomisine katkısıyla ilgili yürütülen bir araştırmada ise alıcı firmaların coğrafi işaret kavramı konusunda bilinçsiz oldukları ve kendilerine yararı olmayacağını düşündükleri için coğrafi işaret logosu yerine kendi firma logosunu kullanmayı tercih ettikleri saptanmıştır (Kan ve Gülçubuk, 2011).

Gemlik zeytini esas alınarak coğrafi işaretli ürünlere ilişkin tüketici tercihleri konusunda yapılan bir diğer çalışmada ise Gemlik zeytini üzerinde işaret logosu olmamasının tüketicilerin ürün algısında zorluğa sebep olduğu bildirilmektedir (Meral, 2013).

Bu çalışmadan sadece bir yıl sonra Gemlik ticaret borsası yetkililerinin 2003 yılında tescil ettirdikleri Gemlik zeytininin, tüketiciler tarafından tanınması için logolu etiket kullanımına başladıkları görülmektedir. Bu amaçla büyük şehirlerde kiradıkları araçlarla hazırlanan promosyon paketlerini dağıtarak logo ve ambalajlarının tanınması yönünde çalışmalar başlatmışlardır (Anonim, 2016).

Son yıllarda Finike portakalı, Aydın kestanesi, Gemlik zeytini, Taşköprü sarımsağı, Ege Sultani üzümü, Ege inciri gibi ürünler için etiketleme çalışmalarının geçte olsa başladığı görülmektedir.

Finike meyve üreticileri derneği Finike portakalına coğrafi işaret tescil belgesini 2008 yılında almasına rağmen toptancı halleri, marketler ve paketleme tesisleriyle ortak hareket edilerek "Tescilli Finike Portakalı" ifadesinin yer aldığı "etiket" uygulamasına geçilmesine yakın zamanda başlamıştır (Anonim, 2014a). Benzer durum 2008 yılında Aydın Ticaret borsası tarafından tescil edilen Aydın kestanesi içinde geçerlidir (Kılınç, 2016).

El sanatları ürünlerine bakıldığında ise Siirt battaniyesi ve Trabzon telkâri ve hasır dışındaki, coğrafi işaret tescilli el sanatı ürünlerinin tamamında işaretlemenin markalama şeklinde yapılacağı belirtilmiştir. Ancak uygulamada işaretleme sadece Trabzon telkâri ve hasırında yapılmaktadır. Trabzon kuyumcular odası 2007 yılında tescil ettirilen ve tescil başvurusunda belirtildiği gibi üzerinde Trabzon Telkari ve Hasırını simgeleyen TTH işareti olmayan ürünlerle ilgili tüketici, üretici ve kuyumcuları bu konuda bilinçlendirici faaliyetler ve denetimler yapmaktadır. Maalesef diğer tescilli el sanatlarının hiç birinde coğrafi işaretleme yapılmadığı, üreticilerde ise böyle bir bilincin olmadığı görülmektedir.

Örneğin, Gaziantep bakırcılığı ve Gaziantep sedef el işlemeciliği tescil belgesinde ürünün üretiminin teknik özelliklere uygunluğu, üretim aşamasının doğru ve eksiksiz yapıldığı, coğrafi işaretlemenin takibi, coğrafi işaretin yerinde, doğru ve yetkililer tarafından kullanıldığı, kusurlu ve hatalı ürünlere coğrafi işaretlerin vurulup vurulmadığı, ürünlerin tek tek streçli ve kutulu olarak kullanma kılavuzu ve garanti belgesi ile birlikte olması gerektiği hususunda kontrol ve takip yapılacaktır ibaresi bulunmaktadır. Ancak yörede konu ile ilgili yürütülmesi planlanan bir çalışmanın ön araştırması sırasında bakırcılar- sedefçiler odası başkanı ve üreticilerle yapılan görüşmelerde ürünlerin işaretlenmesi ve uygunluklarının denetlenmesi konusunda bir çalışmanın

yürütülmediği tespit edilmiştir. Tescil belgesinde üretim, ambalajlama, etiketleme ve denetimle ilgili yazılanlar uygulanmamaktadır (Vural, 2015).

Diğer çarpıcı bir örnek ise Soğanlı bebekleriyle ilgilidir. Yeşilhisar Kaymakamlığı tarafından 2003 yılında tescillenen Soğanlı bebekleri Kayseri Yeşilhisar ilçesi Soğanlı köyünde üretilmektedir. Tescil belgesinde başvuru tarihi itibarıyla işaretleme ile ilgili bilgi yazılmamış olduğu dikkat çekmektedir. Soğanlı'lı üreticiler bez bebeklerin piyasada satıldıkları yerin adı ile özellikle de yakın olduğu Ürgüp ilçesinin adı ile anılmasından şikayetçi olmalarına karşın hiçbir işaretleme yapmamaktadırlar. Ürünün üzerine bir kimlik bilgisi ekleyerek, etiket ya da marka kullanarak bu sorundan kurtulabilecekleri bilincinde olmadıkları görülmektedir (Anonim, 2014b).

Sinop'un birbirine komşu olan Boyabat ve Durağan ilçeleri ise Boyabat çemberi için coğrafi işaret tescili alınmasından dolayı birbirleriyle sorun yaşayan iki yerleşim yeridir. Boyabat çemberi 2008 yılında Boyabat belediyesi tarafından menşe adı olarak tescilletilmiştir. Tescil belgesinde işaretlemenin markalama yoluyla yapılacağı, Boyabat Belediyesi ile birlikte Kız Meslek Lisesi ve Halk Eğitim Merkezi Müdürlüklerinin de Boyabat çemberi adını kullanmak şartıyla kendi adlarını da kullanabilecekleri ve denetleyici komisyon dışında marka kullanılamayacağı belirtilmektedir. Oysa çember sadece Boyabat'ın değil Durağan ilçesinin kültüründe de yer alan bir dokuma türüdür. Bu tür benzerliklerden dolayı oluşacak itirazların tescil başvurusunun resmi gazetede yayınlanmasından sonra altı ay içerisinde olması gerektiğinden bu konuda artık yapılabilecek bir şey olmadığı görülmektedir.

Ayrıca tescili yapılan halı kilimler için olması gereken nitelikler tescil belgesinde verilmekte ve bu özelliklere sahip olmayan halı ve kilimler için kullanılamayacağı ibaresi bulunmaktadır.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Coğrafi işaret herhangi bir ürünün kendini koruma altına aldığı kadar doğrudan üreticinin dolaylı olarak da tüketicinin korunmasına yönelik bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yolla belirli ürünün üretiminde tüketici aleyhine olabilecek olumsuz uygulamalar da kontrol altına alınmış olacaktır. Ülkemizde gittikçe artan sayıda ürünün coğrafi işaret tescili alması olumlu bir gelişmedir. Ancak bazı ürünler için yasal düzenlemeler güncel değildir. Bu düzenlemeler yeniden gözden geçirilmelidir.

Ürünün alıcı firmaları, tüketici ve kamuoyunun coğrafi işaretli ürünler konusunda yeterince bilgi sahibi olmadığı görülmektedir. Öyle ki coğrafi işaret alan ve bu ürünü üreten bazı üreticilerin ürettiği ürünün coğrafi işaret tescil belgesine sahip olduğunu bile bilmediği ve

özellikleri hakkında yeterince bilgiye sahip olmadığı görülmektedir. Bu nedenle coğrafi işaret ve bu işareti alan ürünlerle ilgili olarak ilgili kurumlarca kamusal reklamlar gibi tanıtıcı faaliyetlere ağırlık verilmeli ve bu yolla tüketiciler bilgilendirilmelidir.

Diğer yandan coğrafi işaret ile ilgili bilincin artırılması yönünde çalışmalar yapılmalıdır. Gemlik zeytini örneğinde olduğu gibi yörede bu konuda yapılan bir araştırmanın sonuçları üreticileri harekete geçirmiş, tescil aldıktan yıllar sonra markalama ve tanıtım çalışmalarına başlanmıştır.

Coğrafi işaret tescil belgesi verildikten sonra bu ürünlerin ve bunları üretenlerin denetiminin yapılmadığı görülmektedir. Bu nedenle etkili bir denetim mekanizması ve ağı kurulmalıdır. Coğrafi işaretli ürünlerin kapsamı ve kategorileri yeniden ele alınmalı farklı ürün grupları için farklı ihtisas birimleri oluşturulmalıdır. Ayrıca üretilen ürünün izlenebilirliği ve belirli standardın yakalanması ve kalitenin devamı için düzenlemeler yapılmalıdır.

Ülkemizde faaliyet gösteren büyük bir mağaza zincirinin coğrafi işaret tescilli yöresel ürünler için ayrı bir reyon açması da sevindirici bir gelişmedir. Bu tür uygulamaların artması tüketicilerin bu konuda bilgi sahibi olmalarını hızlandıracaktır. Tarım ürünlerinde etiket ya da markalama yoluyla işaretlemenin çok yaygın olmamakla birlikte, el sanatı ürünlerine göre daha fazla olduğu görülmektedir. El sanatları ürünlerinde ürün kimlik bilgisi ve işaretlemenin önemi vurgulanarak üreticilere yönelik bilgilendirici faaliyetler artırılmalıdır. Meslek odaları, üretici birlikleri ve yerel yönetimlerle iş birliği yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

Akın, B.,(2006). **Coğrafi İşaret Olarak Tescil Edilmiş Malatya Kayısının Teknolojik Özelliklerinin Saptanması ve Gıda Güvenliği Açısından Araştırılması**, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Anonim,(2014a). <http://www.haberler.com/finike-portakali-taklitlerinden-etiketiyle-5541713-haberi>, (Erişim tarihi: 14 01 2014).

Anonim,(2014b). http://www.tarimtv.gov.tr/HD5192_-soganli-bebegi--nin-ismiyle-anilmak-istiyor.html. (Erişim tarihi:28.08.2014).

Anonim,(2016). <http://www.gidagundemi.com/gida-gundemi/turkiye/artik-taklit-edilemeyecek-h2816.html>, (Erişim tarihi:05.01.2016).

Arlı, M. (1990). **Köy El Sanatları**, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, 1185, Ankara.

Gökovalı, U., (2007). "Coğrafi İşaretler ve Ekonomik Etkileri: Türkiye Örneği", **İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, S.2.

Kan, M., Gülçubuk, B., (2011). **Yerel Düzeyde Kalkınmada Coğrafi İşaretlerin kullanımı ve Etkisi: Akşehir Kirazı Araştırması**, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kılınç,D.A., (2016). <http://www.nazilliadalet.org/ekonomi/ak-kes-aydin-kestanesi-etiketiyile-tuketiciye-sunulacak-h1216901.html> (Erişim tarihi: 04.02.2016).

Meral, Y., (2013). **Kahramanmaraş Kent Merkezinde Coğrafi İşaretli Ürünlere İlişkin Tüketici Tercihleri: Gemlik Zeytini Örneği**, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Kahramanmaraş.

Tağı, S., Yanar, A., (2014). **Türkiye’de Coğrafi İşaretli El Sanatı Ürünleri**, 3. Yöresel Ürünler Sempozyumu ve Sanatsal Etkinlikleri.

Tepe, S., (2008). **Coğrafi İşaretlerin Ekonomik Etkileri**, TC Türk Patent Enstitüsü Markalar Dairesi Başkanlığı Uzmanlık Tezi.

TPE, (1995). Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname.

Yanar,A., (2012). **Türkiye’de Geleneksel Turistik Hediye Eşyanın Sürdürülebilirliği**, Birleştirilmiş Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi Anabilim Dalı El Sanatları Bölümü, Ankara.

Zulu, A., (2010). **Coğrafi İşaretli Gıdalara İlişkin Tüketici Tercihleri Üzerine Bir Araştırma**, Örneği. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.